

Els Tres Turons: Parc Central d'Horta-Guinardó i Gràcia

- » L'Ajuntament millora els accessos i l'entorn de les Bateries Antiaèries priorititzant la qualitat de vida dels veïns de l'entorn
- » La ciutat disposarà d'un nou espai museïtzat al Turó de la Rovira
- » Barcelona recupera per la ciutadania un pulmó verd de 505 hectàrees

L'Ajuntament de Barcelona s'ha marcat com a objectiu fer de l'àmbit dels Tres Turons un espai que sigui el parc central d'Horta-Guinardó i Gràcia. Aquest és un dels grans projectes de la ciutat de Barcelona i, en concret, del districte d'Horta-Guinardó. I és que aquest compta amb una superfície equivalent al de Montjuïc, amb un total de 505 ha inclòs l'àrea d'influència al seu entorn, que està envoltat de fins a 11 barris de la ciutat. D'aquesta manera, es busca que l'entorn esdevingui un gran pulmó verd al cor de la ciutat.

Aquesta és una zona que va quedar afectada l'any 1954 per un planejament que primava la necessitat de consolidar una reserva de zones verdes per sobre del reconeixement dels habitatges existents als turons. Actualment, la majoria dels habitants que hi viuen són gent gran, alguns dels quals porten fins a 58 anys afectats. Aquesta situació urbanística ha impedit que es portés a terme cap inversió pública o privada per a la rehabilitació del parc d'habitatges ni cap operació de regeneració del Parc a escala de ciutat. La Modificació del Pla General Metropolità de l'any 2010 reconeix els habitatges més consolidats desafectant 476 però mantenint l'afectació de 295.

La nova visió dels Tres Turons trenca aquest esquema i busca fer d'aquest espai una nova ciutat jardí per tal de recuperar el valor estratègic del Parc dins de la ciutat de Barcelona, que és molt densa i complexa. Aquest espai és molt rellevant per a la seqüència d'espais verds entre Vallcarca i Sagrada Família.

El full de ruta defineix alguns projectes concrets per dotar el parc d'un programa a escala de ciutat i a escala dels barris tangents. Per a aconseguir-ho, s'han ideat un seguit d'actuacions per tal que aquest espai sigui compatible amb els habitatges existents i que els veïns i veïnes que vulguin quedar-se a viure en aquest entorn puguin arribar a fer-ho.

Aquest gran Parc dels Tres Turons es fonamenta en quatre pilars:

- Actualitzar i prioritzar les necessitats dels equipaments del Parc. Sobre aquesta base es desplegaran altres mesures que van des de les expropiacions a l'habitatge de reallotjament, tot passant per la sostenibilitat de l'entorn.
- Pel que fa a les expropiacions s'ha previst que s'executaran totes aquelles sol·licituds presentades, sempre i quan compleixin els requisits establerts.
- El nombre de nous habitatges públics de reallotjament s'ajustarà progressivament al nombre d'habitatges a expropiar. De forma paral·lela, s'establirà un programa d'ajuts a la rehabilitació dels habitatges existents.
- El tractament de l'espai públic se centrarà en els criteris de sostenibilitat i eficiència energètica.

Per tal de desenvolupar aquests quatre pilars, es duran a terme accions que se centraran en aspectes bàsics com són:

- Els límits del Parc, ampliant-ne el seu àmbit per a estendre la continuïtat del Parc.
- Millorar l'espai públic, amb prioritat on hi viuen els veïns i les veïnes.
- Millorar els recorreguts per connectar els barris per connectar els barris.
- Mantenir el caràcter domèstic del Parc al servei dels barris de l'entorn.
- Potenciar la identitat del lloc i la memòria històrica.
- Tot això sense deixar de banda altres aspectes com pot ser l'habitatge amb un programa de 5 anys per a la seva rehabilitació, els equipaments públics, els accessos, els itineraris interiors del parc...

» Actuacions ja executades o en curs

Algunes actuacions de les previstes en aquest àmbit ja s'han desenvolupat o s'estan desenvolupant. Des de l'any 2011, s'ha dut a terme una inversió de 14 milions d'euros en expropiacions i millores de l'espai públic i equipaments, dels quals 6,5 s'han destinat als processos d'expropiació. Actualment, s'està desenvolupant el grup de treball dels Tres Turons, on es decideixen quines són les actuacions prioritàries del proper mandat. Totes les actuacions en marxa o ja executades s'han treballat amb les associacions de veïns de l'entorn..

Actuacions

» Balconada de Barcelona

L'Ajuntament ha millorat els accessos des dels diferents fronts del Turó, creant els recorreguts interns que enllaçaran entre ells, resolent el tractament del paisatge i la vegetació de l'espai lliure de l'entorn. Amb aquesta actuació es continuarà la intervenció de restauració ja executada pels mateixos arquitectes AAUP-Jordi Romero & Jansana, de la Villa, de Pauuw, i que va guanyar premi europeu de l'espai públic, organitzat pel CCCB (2012).

L'actuació ha significat:

- Neteja i adequació dels entorns
- Millora de l'accessibilitat, tractament de paviments
- Enllumenat exterior
- Enjardinament i tractament paisatgístic de l'entorn
- Tractament extern de les restes de bateries i altres elements existents al Turó
- Rehabilitació dels camins i escales existents (Mühlberg), mantenint el seu traçat actual i incorporant –hi elements de protecció (baranes)
- Creació de nous recorreguts que complementin els existent (camí del turo de la rovira per la vessant nord)
- Senyalització d'accessos i instal·lació d'elements de mobiliari urbà (papereres, bancs, panells/atrils informatius)

» Accessos a les Bateries

L'Ajuntament de Barcelona, va iniciar el mes d'octubre les obres de reurbanització dels accessos a les Bateries Antiaèries, actuals carrers de Marià Labèrnia, Labèrnia i Panorama. Les obres permetran ordenar els recorreguts d'accés a la zona de les Bateries Antiaèries del Turó de la Rovira, que ha finalitzat la segona fase de museïtzació.

El projecte és obra de l'equip d'arquitectes Ramon Bosch & Bet Capdeferro pretén ordenar i millorar aquest espai públic, transformant els carrers de Marià Labèrnia i de Labèrnia i Panorama en una zona amb prioritat per a vianants, des de la Plaça de la Mitja Lluna. L'actuació comporta també la renovació del clavegueram i l'enllumenat, el soterrament de les línies aèries existents, la plantació d'arbrat i espècies enfiladisses, amb la corresponent xarxa de reg. L'actuació té un pressupost de 2,2 milions d'euros i està previst que s'executi des d'ara i fins a l'agost del 2015.

Caracterització de la urbanització segons la posició dins del Parc

Amb aquestes obres projectades es pretén actuar en uns espais abandonats des de fa molts anys per dignificar l'entorn urbanístic i millorar la vida dels veïns que viuen al cim del turó, atenent al compromís assumit per l'alcalde d'intervenir per atendre les seves necessitats i millorar els serveis existents, com ara el Bus de barri, l'enllumenat o el clavegueram.

En concret, el projecte dels accessos a les Bateries preveu una nova organització de l'espai del carrer Marià Labèrnia, per crear, en la meitat de la seva amplada, un seguit de terrasses horitzontals, esgraonades i amb vegetació que s'adaptin al pendent del terreny. Aquests espais estan concebuts com espais d'estada i també de pas pels vianants. A l'altra meitat es proposa fer una plataforma única amb prioritat pels vianants que permeti el pas puntual i exclusiu dels vehicles únicament de veïns i serveis.

L'aparcament existent es reordena, per tal de fer-ho compatible amb el caràcter de l'espai públic de l'actuació destinat als vianants. Les 45 places d'estacionament per cotxes i 8 per motos adreçats a veïns se situaran majoritàriament al carrer Labèrnia i en una part a l'inici del carrer Marià Labèrnia. En aquests espais d'aparcament es preveuen unes pèrgoles vegetals amb plantes enfiladisses que adequin la imatge d'acord a la seva situació dins el parc.

També es preveu la reurbanització del carrer Labèrnia en plataforma única i l'ampliació de dos trams del carrer per tal de permetre el gir i canvi de sentit dels vehicles de bombers i serveis, principalment. En aquest sentit es disposa un nou accés entre aquests dos carrers per tal de permetre el pas del Bombers i el Bus de Barri, el qual amplia el seu recorregut i pujarà fins el carrer Maria Labèrnia.

En aquests dos carrers es preveu la plantació de nou arbrat i plantes enfiladisses i el soterrament dels serveis aeris existents.

1. LA BALCONADA DE LA BARCELONA. LES BATERIES ANTIÀERIES

2. MILLORA DELS ACCESSOS A LA ZONA DE LES BATERIES ANTIÀERIES DEL TURÓ DE LA ROVIRA

3. REURBANITZACIÓ DEL CARRER PANORAMA

Al carrer del Panorama es preveu fer una nova vorera pels vianants. L'actuació suposa la renovació de l'enllumenat mitjançant lluminària tipus LED i la renovació de la xarxa de recollida d'aigües. També es treballarà en el camí de la Pineda que enllaça tots aquests carrers i que millora l'accessibilitat entre els dos nivells del nucli habitat

» Plaça Font d'en Fargues

Un cop l'Ajuntament va adquirir el solar, s'ha començat la fase de tancament del projecte d'urbanització de la plaça de la Font d'en Fargues. Les actuacions previstes, amb una inversió de 195.156,00€ preveuen diverses actuacions d'arranjament on s'inclouen la pavimentació dels camins d'accés i la creació d'una àrea de jocs infantils així com la plantació d'arbrat i millores generals. Actualment ja s'ha procedit a l'enderroc del restaurant i a la neteja del solar del c/ Maurici Vilomara.

» Instal·lacions esportives al carrer Tenerife

Amb una inversió de més de 500.000 euros, el Districte d'Horta-Guinardó ha fet una actuació de millora de la zona esportiva del carrer Tenerife, al barri de Can Baró. L'actuació s'està realitzant en dos fases:

- Primera fase (ja finalitzada) 330.000 euros: pista esportiva: s'han realitzat les connexions entre el c/ Tenerife i el c/ Francesc Alegre; vestidors al c/ Francesc Alegre; aparcament en superfície com a espai polivalent; diverses actuacions en els serveis i reg de la zona enjardinada.
- Segona fase 200.000 euros: entorn de la pista esportiva i creació d'una àrea de jocs infantil.

» **Redactat el projecte d'urbanització del carrer Mühlberg i nou espai en aquest carrer**

Es preveu l'arranjament del carrer Mühlberg amb un tractament que reconegui la seva pertinença a l'itinerari del Parc dels Tres Turons i a la vegada resolgui les necessitats locals d'accessibilitat als habitatges i l'aparcament de vehicles. Malauradament, avui per avui, la incidència de l'aparcament no normalitzat de cotxes i motos en aquest carrer és excessiva. La seva configuració en cul de sac junt amb la falta d'alternatives i la costeruda topografia del barri són factors a considerar. Es proposa:

- Estabilització del talús de la muntanya.
- Reconèixer el doble caràcter del carrer com a part de l'itinerari del parc i com a carrer local.
- Nova vorera, de més amplada, amb continuïtat al llarg de tot el carrer i llocs d'estada amb bancs.
- Nou espai de gir al final del carrer de dimensions per a bombers i serveis.
- Ordenació i normalització de l'aparcament compatible amb l'espai pels vianants.
- Facilitar l'acompliment normativa de bombers i serveis.
- Incorporació de nou arbrat al llarg de tot el carrer fins el parc.
- Millora de l'accés al parc.
- Soterrament dels serveis d'electricitat i telefonia.

A més, a l'espai que es troba entre la cruïlla de la carretera del Carmel amb el c/ Mühlberg s'ha executat una intervenció d'arranjament per tal que esdevingui un punt de referència i accés al Turó de la Rovira, dins l'àmbit del Parc dels Tres Turons.

En el triangle que forma aquest espai s'ha ampliat la vorera existent de la carretera del Carmel i s'han recol·locat els elements urbans existents: parada de bus, quiosc de premsa i contenidors d'escombraries. Aquesta actuació ha permès construir un banc corregut per aconseguir crear un lloc d'estada i col·locar noves unitats de papereres. També s'han plantat noves unitats d'arbrat, entapissant i espatlleres amb vinya i es col·locarà sistema Wi-Fi.

L'Institut del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida també ha intervingut a la paret mitgera de la carretera del Carmel, 102, que durà per nom Mitgera de les Delícies del Carmel. La vegetació cobrirà el mur convertint-lo en una catifa verda en moviment. Prèviament s'ha reparat el mur, i s'ha dotat d'aïllament tèrmic per millorar les condicions de confort dels habitatges, donant-li un acabat de façana. Es convertirà en una paret naturalitzada on s'hi plantarà unes enfiladisses de caràcter autòcton.

La nova paret mitgera té un cost de 60.000€ provinents dels ingressos que genera la publicitat exterior autoritzada a la ciutat, que l'Ajuntament destina a millores del paisatge.

» **Urbanització del carrer Morató al barri del Coll del Districte de Gràcia**

El passat mes d'octubre el districte va iniciar les obres de millora del carrer Morató amb una inversió de més de 600.000 euros. Aquest carrer situat al barri del Coll, va des del Camí dels Àngels i entra al parc de la Creueta del Coll.

Entre les actuacions que s'han realitzat destaca la calçada central de prioritat invertida, i secció de carril únic en doble sentit. La intervenció té com a objectiu preservar l'ambient tranquil i popular del carrer on predominen les cases unifamiliars, així com l'adequació de l'espai a les característiques topogràfiques i la millora de la qualitat de l'espai públic .

MUHBA Turó de la Rovira, un nou espai museístic a la ciutat

La segona fase de la intervenció al Turó de la Rovira està impulsada pel Districte d'Horta-Guinardó junt amb l'Institut de Cultura / MUHBA. A partir de l'any 2006 les entitats ciutadanes van promoure un seguit de camps de treball internacional que van iniciar el desenrunament de la zona. Tot seguit, la primera fase de l'actuació municipal, finalitzada a l'any 2011, va permetre la creació d'un espai patrimonial on es mostrava, mitjançant un recorregut, la seqüència de la guerra i la postguerra des de la perspectiva de la història urbana. Aquesta actuació va merèixer la concessió del Premi Europeu de l'Espai Públic Urbà 2012.

Aquesta segona fase del projecte posa a disposició de la ciutadania i els visitants:

1. **Un recorregut arqueològic per tres nous espais patrimonials d'un valor excepcional, el pavelló d'oficials, el pavelló de la tropa i el lloc de comandament, i per les traces de l'antic nucli barraquista dels Canons.** Els primers espais estan directament vinculats a la defensa de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939), i alhora es mostra la utilització posterior d'aquell indret en la immediata postguerra, quan la manca d'habitatge popular afavorí l'expansió de la ciutat informal del barraquisme que ocupava els espais i infraestructures disponibles.
2. **L'exposició *Barcelona al límit, de la guerra de l'aire a habitar en barraques***, que permet explicar:
  - La decidida voluntat de resistència i de fer front des de les institucions i des de la societat civil als reptes dels bombardejos massius, protagonitzats sobretot per l'aviació italiana, així com els orígens de la guerra aèria moderna i el seu impacte en les poblacions, que tan important fou durant la Segona Guerra Mundial i la segona meitat del segle XX.
  - El paper del barri dels Canons que s'hi va instal·lar al Turó i de la ciutat informal a Barcelona, i que va permetre la creació d'un estoc d'allotjament a precari que va resultar decisiu per al seu creixement. Una ciutat informal que a finals de la dècada de 1950 suposava 20.000 habitatges i 100.000 habitants: més d'un 6% dels barcelonins, i que en l'actualitat encara acull a més de 900 milions de persones a tot el món.
3. **L'itinerari i la Guia d'història urbana *Balconada/BCN***, una proposta desenvolupada en dos formats diferenciats amb l'objectiu comú de traçar un recorregut que parteix del Turó de la Rovira, segueix pel del Carmel i el Park Güell, que travessa la part superior i continua fins al pont de Vallcarca. Ambdues permeten mostrar testimonis molt diversos de com la successió d'esdeveniments ha anat marcant la història urbana de la plana i deixant la seva empremta en aquesta primera cornisa o balconada.
4. **Un audiovisual de síntesi *Barcelona en 360º, la ciutat des del Turó de la Rovira***, que permet una visió de la trajectòria urbana de la ciutat des d'una posició estratègica alternativa a la que històricament s'ha construït de Barcelona, articulada des del mar i des de la muntanya de Montjuïc ampliada, a principis del segle XX, des del nou mirador del Tibidabo, a Collserola.

» Un recorregut arqueològic amb tres nous espais patrimonials

El pavelló d'oficials

Aquesta petita construcció estava destinada a acollir el capità responsable del complex militar de la bateria i els quatre sergents que comandaven cada una de les peces antiaèries, construïdes al Turó de la Rovira durant la Guerra Civil espanyola per defensar Barcelona dels atacs de l'aviació feixista. Comptava amb una petita cuina, un lavabo, un menjador, el dormitori del capità i una cambra dividida en dues estances destinades a dormitori dels quatre oficials encarregats de la tropa.

Acabada la guerra, la bateria va caure en desús i l'espai fou ocupat per immigrants que arribaven a una ciutat postrada per la dictadura i el racionament i on no hi havia habitatge disponible. Així es va formar el nucli de barraques de Los Cañones, i al Pavelló hi van viure fins a dues famílies.

Els habitants dels barris barraquistes del Turó de la Rovira van menar una llarga lluita a través de l'Associació de Veïns del Carmel per ser real·lotjats tots junts i a la mateixa zona, alhora que reivindicaven millores bàsiques mentre no aconseguien els pisos. Quan a finals de la dècada de 1970 el local va quedar buit, l'Associació va prendre la iniciativa de convertir-lo en l'escola d'adults,.

Les actuacions de restauració i conservació arqueològica han permès de restaurar els espais interiors del conjunt de la bateria antiaèria, amb el Pavelló d'Oficials com a element singular. Res no feia pensar que sota capes i capes de repintats, grans obertures deformades i gàbies d'ocells d'obra quedés alguna cosa del Pavelló de l'època republicana, però els seus murs han sobreviscut ocults sota les transformacions posteriors. La documentació compilada i un treball arqueològic exhaustiu de lectura de paraments, contrastats amb fonts orals, han permès conèixer la trajectòria del Pavelló al llarg de tres quarts de segle.

El pavelló de la tropa

Aquest pavelló era un espai que va ser construït per al repòs dels artillers que operaven a la bateria antiaèria. Comptava lliteres i unes latrines formades per dues comunes que els militars van fer servir durant la Guerra Civil i que després foren també utilitzades en temps del barraquisme. Després de la guerra, va ser utilitzat com a espai d'habitatge, del qual encara es conserven les traces, i en l'actualitat acull l'exposició *Barcelona al límit, de la guerra de l'aire a habitat en barraques*.

Projector de 150 cm que formava part de les bateries d'il·luminació i so de la DECA

El lloc de comandament de la bateria antiaèria

Aquesta construcció formava part del lloc de comandament de la bateria antiaèria, situat al punt més alt del Turó de la Rovira i amb una vista de 360° sobre la ciutat. Era un espai reservat als responsables militars de la bateria des del qual es realitzaven els càlculs i es planificaven les maniobres del grup d'artillers, que tenia dues estances. En una hi havia els mitjans de transmissió i els instruments de càlcul per processar la informació procedent dels aparells d'observació de la bateria i dels serveis de la DECA (Defensa Especial Contra Aeronaus). En l'altra es prenen les decisions operatives i es donaven les ordres d'actuació i d'orientació del tir dels canons.

» Exposició “Barcelona al límit” de la guerra de l'aire a habitatges barraques

En la defensa de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939), el sistema antiaeri per fer front als atacs de l'aviació feixista fou l'altra cara de la densa xarxa de refugis sota terra excavats amb la participació dels ciutadans. Així es va crear un sistema defensiu únic en l'Europa d'aquells anys, que va salvar moltes vides.

A la postguerra, una Barcelona aclaparada per la dictadura franquista va absorbir el creixement per immigració des de regions més deprimides amb una extensió del barraquisme superior al d'altres ciutats europees. Els nous barcelonins van construir, amb les seves mans, una veritable ciutat informal, on van arribar a viure unes cent mil persones. A partir de la dècada de 1960, els polígons d'habitatge edificats a la perifèria començaren a reduir aquesta precarietat.

L'exposició Barcelona al límit mostra les respostes de la societat urbana a les situacions extremes viscudes en les dècades centrals del segle xx.

El Somorrostro a la dècada de 1950. El 1954 hi havia 2.046 barraques on vivien entre 10.000 i 15.000 persones

Proves als canons Vickers al Turó de la Rovira, tardor de 1939

L'accés a l'espai museïtzat serà gratuït a excepció de les visites guiades o de visites en grup:

Horaris d'obertura del museu fins al mes de juny de 2015

- Dissabtes, diumenges i festius de 10 a 14, entrada lliure
- Dimecres de 17 a 20, visites acompanyades amb reserva prèvia obligatòria. Preu: 2 €

Itineraris guiats

- **La Barcelona de la guerra i La postguerra. Perspectives des del Turó de la Rovira.**
Visita d'1 hora. Cal reserva prèvia. Preu: 5,10 €
- **La defensa de la ciutat moderna.**
Visita de 2 hores, s'explica el MUHBA Turó de la Rovira i el context de la Guerra Civil a Barcelona. Cal reserva prèvia. Preu: 7,35 €
- **La primera balconada de Barcelona. El creixement de la ciutat vist des dels tres turons.** Itinerari de 3 hores que s'inicia al turó. Cal reserva prèvia. Preu: 8,45 €
- **El Refugi 307 i la bateria del turó de la Rovira**
Itinerari de 3 hores que s'inicia al Refugi 307 i acaba al turó. El trasllat d'un lloc a l'altre es fa en autocar. Cal reserva prèvia. Preu: 8,45 €

MUHBA informació i reserves:

Laborables de dl a dv de 10 a 14 i de 16 a 19 h.

Tel.: 932562122 i reservesmuhba@bcn.cat